

Ανθρωπιστικό Δίκαιο των Ενόπλων Συρράξεων

Εισαγωγή

Κ. Αντωνόπουλος © 2020

H. Lauterpacht

«... εάν το διεθνές δίκαιο βρίσκεται [...] στο σημείο όπου 'σβήνει' το δίκαιο, το δίκαιο του πολέμου βρίσκεται [...] στο σημείο όπου 'σβήνει' το διεθνές δίκαιο ...»

Πηγές

- **Εθιμικό Δίκαιο**

Π.χ. Στρατιωτικά Εγχειρίδια Ενόπλων Δυνάμεων

- **Διεθνείς Συνθήκες**

13 Συμβάσεις Χάγης (1907), 4 Συμβάσεις Γενεύης (1949), 3 Πρόσθετα Πρωτόκολλα στις Συμβάσεις Γενεύης (ΠΠ I και ΠΠ II 1977, ΠΠ III 2005), Ειδικές Συνθήκες για Διεξαγωγή Στρατιωτικών Επιχειρήσεων.

- **Μη-Δεσμευτικά Κείμενα (Soft Law)**

Π.χ. Εγχειρίδιο του Σαν Ρέμο για τον Πόλεμο στη Θάλασσα (1995), Το Εγχειρίδιο του Ταλίν 2.0 για τις Στρατιωτικές Επιχειρήσεις στον Κυβερνοχώρο (2017)

Θεμελιώδεις Αρχές του Ανθρωπιστικού Δικαίου

- Αρχή της Διάκρισης
- Αρχή της Στρατιωτικής Αναγκαιότητας
- Αρχή της Αναλογικότητας
- Αρχή της Απαγόρευσης της Πρόκλησης Μη-Αναγκαίου Πόνου ή Περιττών Τραυμάτων
- [Ουδετερότητα]
- Αρχή του Ανθρωπισμού

Σκοπός του Ανθρωπιστικού Δικαίου των Ενόπλων Συρράξεων

- Η επίτευξη λεπτής ισορροπίας μεταξύ της στρατιωτικής αναγκαιότητας και των αρχών ανθρωπισμού

- Η ελευθερία δράσης των Κρατών δεν είναι απεριόριστη αλλά οροθετείται από αρχές ανθρωπισμού [Διακήρυξη Αγ. Πετρούπολης (1868), Άρθρο 22 Κανονισμών Χάγης IV (1907), Άρθρο 35 (1) Πρωτόκολλο I (1977)]
- Περιορισμός του ανθρώπινου πόνου χωρίς να υπονομεύεται η αποτελεσματικότητα των στρατιωτικών επιχειρήσεων – εισαγωγή συμβιβαστικής φόρμουλας το περιεχόμενο της οποίας ποικίλει ανάλογα με το συγκεκριμένο κανόνα
- Υπόθεση *von List et al. (Hostages case)*: Η στρατιωτική αναγκαιότητα υπόκειται στους κανόνες του δικαίου ενόπλων συρράξεων.

Ορισμένοι κανόνες προβλέπουν ρητά εξαίρεση υπέρ της στρατιωτικής αναγκαιότητας [Άρθρο 23 (g) Κανονισμών Χάγης IV (1907)]

Άλλοι κανόνες εισάγουν απόλυτη απαγόρευση συγκεκριμένης συμπεριφοράς – Θεωρείται ότι λαμβάνουν υπόψη την στρατιωτική αναγκαιότητα

Ένοπλη Σύρραξη - Έννοια

Το Ανθρωπιστικό Δίκαιο εφαρμόζεται στη διάρκεια μιας «ένοπλης σύρραξης»

- **Υπόθεση *Tadić* (IT-94-1-T) Τμήμα Εφέσεων, Απόφαση επί της Αρμοδιότητας, 2 Οκτωβρίου 1995, παράγραφος 70:**

Ένοπλη σύρραξη «υφίσταται όταν υπάρχει προσφυγή σε ένοπλη βία μεταξύ Κρατών ή παρατεταμένη ένοπλη βία μεταξύ των κυβερνητικών αρχών και οργανωμένων ενόπλων ομάδων ή μεταξύ τέτοιων ομάδων στο εσωτερικό ενός Κράτους ... Αυτές οι εχθροπραξίες [στην π. Γιουγκοσλαβία] υπερβαίνουν τα κριτήρια της έντασης που απαιτούνται τόσο στις διεθνείς όσο και στις μη-διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Έχει υπάρξει παρατεταμένη, μεγάλη κλίμακας βία μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων διαφόρων Κρατών και μεταξύ κυβερνητικών δυνάμεων και οργανωμένων ανταρτικών ομάδων»

- **Υπόθεση *Tadić* (IT-94-1-T) Τμήμα Εφέσεων, Απόφαση επί της Αρμοδιότητας, 2 Οκτωβρίου 1995, παράγραφοι 97-127:** Ουσιαστική εξάλειψη σημαντικού μέρους (αλλά όχι ολοκληρωτικά) της αυστηρής διάκρισης μεταξύ διεθνών και μη-διεθνών (εμφυλίων) συρράξεων.

Διεθνής Ένοπλη Σύρραξη

- Κοινό Άρθρο 2, Συμβάσεις Γενεύης I-IV (1949)
1. Χρήση ένοπλης βίας από ένα Κράτος εναντίον άλλου, ανεξάρτητα από την ύπαρξη εμπολέμου καταστάσεως (κηρύξεως πολέμου)
 2. Ολική ή μερική στρατιωτική κατοχή του εδάφους ενός Κράτους ακόμη κι αν δεν προβλήθηκε αντίσταση

- Άρθρο 1 (4) Πρωτοκόλλου I (1977): Ένοπλες συρράξεις για την επίτευξη του δικαιώματος αυτοδιάθεσης των λαών. Απαιτείται και δήλωση του Άρθρου 96 (3) Πρωτοκόλλου I (1977).
- Κείμενα:
 1. Σύμβαση της Χάγης IV (1907) (Κανονισμός)
 2. Συμβάσεις της Γενεύης I-IV (1949)
 3. Πρόσθετο Πρωτόκολλο I (1977)

Μη-Διεθνής Ένοπλη Σύρραξη

- Ένοπλη σύγκρουση μεταξύ της κυβέρνησης ενός Κράτους και ενόπλων ομάδων ή μεταξύ αντιπάλων ενόπλων ομάδων στο εσωτερικό ενός Κράτους
- Κείμενα:
 1. Κοινό Άρθρο 3 Συμβάσεις της Γενεύης I-IV (1949)
 2. Πρόσθετο Πρωτόκολλο II (1977) (28 Άρθρα)
 3. Άρθρο 8 (2) (c) & (e) Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ICC Statute)

International Law Association:

Έκθεση για την Έννοια της Ένοπλης Σύρραξης στο Διεθνές Δίκαιο (2010)

- Στο εθιμικό δίκαιο η ύπαρξη ένοπλης σύρραξης εξαρτάται από την ικανοποίηση δύο ελάχιστων κριτηρίων:
 - (1) Ύπαρξη οργανωμένων ομάδων και
 - (2) Εμπλοκή σε εχθροπραξίες κάποιας έντασης
- Η Έννοια «Ένοπλη Σύρραξη» στο εθιμικό δίκαιο:
 - (1) Αντικατέστησε την έννοια του «πολέμου»
 - (2) Η πρακτική εγκαθίδρυσης «εμπολέμου καταστάσεως» μέσω της κήρυξης πολέμου δεν αναγνωρίζεται πλέον στο διεθνές δίκαιο
 - (3) Η κατάσταση ένοπλης σύρραξης εξαρτάται από την ύπαρξη αντικειμενικών κριτηρίων
 - (4) Ο προσδιορισμός μιας κατάστασης ένοπλης σύρραξης έχει σημαντικές και εκτεταμένες επιπτώσεις για την επιστήμη του διεθνούς δικαίου.
- Προς Εξάλειψη της Διάκρισης μεταξύ Διεθνών & Μη-Διεθνών Ενόπλων Συρράξεων
[;]

- Η διάκριση έχει αποδυναμωθεί αλλά δεν έχει εξαλειφθεί
- Υπάρχει μεγαλύτερη αλλά όχι απόλυτη ενότητα στο δίκαιο που εφαρμόζεται:
 1. Διεθνείς Συνθήκες που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των εμπολέμων μερών ανεξαρτήτως του είδους της σύρραξης [π.χ. Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα (1972), Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα (1993), Σύμβαση Απαγόρευση Ναρκών κατά Προσωπικού (1997)]
 2. Εξέλιξη του εθιμικού δικαίου: Υπόθεση *Tadić* (IT-94-1-T) Τμήμα Εφέσεων, Απόφαση επί της Αρμοδιότητας, 2 Οκτωβρίου 1995, παράγραφος 97-127
 3. ICRC: Μελέτη για το Εθιμικό Δίκαιο των Ενόπλων Συρράξεων (2005)
- ΩΣΤΟΣΟ Κράτη απρόθυμα να δεχθούν συνολική εξάλειψη της διάκρισης
- Διαφορετικές ρυθμίσεις αναφορικά με (α) καθεστώς μαχητών-αμάχων και (β) και κανόνες που αφορούν την κράτηση μαχητών-αμάχων
- Τα Κράτη δεν επιθυμούν να υπονομευθεί η κρατική κυριαρχία, εδαφική ακεραιότητα και ασφάλειά τους: Ενθάρρυνση αποσχιστικών κινημάτων & περιορισμός της διακριτικής του ευχέρειας στη μεταχείριση στασιαστών [Άρθρο 3 Πρωτοκόλλου II και Κοινό Άρθρο 3 (4)]

Διεθνοποιημένες Συρράξεις 1

- «Διεθνοποιημένη» σύρραξη → μη-διεθνής ένοπλη σύρραξη μεταβάλλεται σε διεθνή μέσω της ανάμειξης άλλου Κράτους.
- Στρατιωτική επέμβαση ενός Κράτους σε μη-διεθνή ένοπλη σύρραξη σε άλλο Κράτος
 - Κατά μία άποψη η σύρραξη μετατρέπεται σε διεθνή σε κάθε περίπτωση, είτε το Κράτος επεμβαίνει υπέρ της κυβέρνησης είτε υπέρ της μη-κυβερνητικής πλευράς. Υποστηρίχθηκε σε ορισμένες Αποφάσεις του ICTY για την επέμβαση της Κροατίας υπέρ των Βοσνιοκροατών (Υποθέσεις *Blaskic* και *Kordic & Cerkez*). Ωστόσο, αυτή η άποψη δεν γίνεται δεκτή.
 - Εάν η στρατιωτική επέμβαση ενός Κράτους γίνεται υπέρ της κυβέρνησης τότε η σύρραξη παραμένει μη-διεθνής.
 - Εάν η στρατιωτική επέμβαση γίνεται υπέρ της μη-κυβερνητικής πλευράς τότε η σύρραξη μεταξύ του Κράτους που κάνει την επέμβαση και του Κράτους στο οποίο γίνεται η επέμβαση είναι διεθνής. Η σύρραξη μεταξύ της μη-κυβερνητικής πλευράς και του κράτους στο οποίο γίνεται η επέμβαση είναι μη-διεθνής. [Υπόθεση *Νικαράγουα κατά ΗΠΑ*]

Διεθνοποιημένες Συρράξεις 2

- Η μη-κυβερνητική πλευρά δρα υπό τον έλεγχο ενός άλλου Κράτους

- Υπόθεση *Νικαράγουα κατά ΗΠΑ* – Αποτελεσματικός έλεγχος [απόδοση συγκεκριμένων πράξεων της μη-κυβερνητικής πλευράς σε ένα Κράτος – απόδοση διεθνούς ευθύνης στο Κράτος για πράξεις μη-κρατικών δρώντων.]

- Υπόθεση *Tadic* – Συνολικός Έλεγχος [ευθύνη του Κράτους για όλη τη δράση της μη-κυβερνητικής πλευράς – μέθοδος προσδιορισμού του χαρακτήρα της σύρραξης ως διεθνούς.] Υιοθετήθηκε από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τον προσδιορισμό του χαρακτήρα μιας ένοπλης σύρραξης. Αλλά απορρίπτεται ως βάση για τη διεθνή ευθύνη Κρατών διότι διευρύνει απαράδεκτα την έκταση της κρατικής ευθύνης, η οποία πρέπει να βασίζεται αποκλειστικά στην συμπεριφορά του ίδιου του Κράτους.

Διασυνοριακές Ένοπλες Συρράξεις

- (i) Σύρραξη μεταξύ του Κράτους A και της οργάνωσης X που έχει τη βάση της στο A και λαμβάνει χώρα εντός του εδάφους του A → Η σύρραξη είναι μη-διεθνής.
- (ii) Σύρραξη μεταξύ του Κράτους A και της οργάνωσης X που έχει τη βάση της στο Κράτος B και λαμβάνει χώρα εντός του εδάφους του A → Η σύρραξη είναι μη-διεθνής.
- (iii) Σύρραξη μεταξύ του Κράτους A και της οργάνωσης X που διαχέεται διασυνοριακά στο έδαφος του B. Υπάρχουν διάφορες απόψεις για το είδος της σύρραξης.

→ Εάν η δράση των ενόπλων δυνάμεων του A περιοριστεί εναντίον της οργάνωσης X και των υποδομών της τότε η σύρραξη παραμένει μη-διεθνής. Ενώ αν οι ένοπλες δυνάμεις του A εμπλακούν με (ή και με) τις ένοπλες δυνάμεις του B ή επιτεθούν εναντίον των υποδομών του B τότε η σύρραξη είναι διεθνής.

→ Το κράτος B συναίνεσε στη δράση του A τότε η σύρραξη είναι μη-διεθνής. Εάν όμως δεν υπάρχει συναίνεση του B τότε υπάρχουν δύο παράλληλες συρράξεις: μία μη-διεθνής μεταξύ του A και της X και μία διεθνής μεταξύ του A και του B (Λίβανος 2006: Ισραήλ-Χεζμπολλάχ και Ισραήλ-Λίβανος)

→ Η σύρραξη δεν εμπίπτει ούτε στην κατηγορία των διεθνών ούτε στην κατηγορία των μη-διεθνών συρράξεων. Πρέπει να αναγνωριστεί μια νέα τρίτη κατηγορία ενόπλων συρράξεων.

- (iv) Σύρραξη μεταξύ του κράτους A και της ένοπλης οργάνωσης X που έχει την βάση της στο Κράτος B και λαμβάνει χώρα μόνο στο έδαφος του B. → Η σύρραξη δεν λαμβάνει χώρα στο A. Η σύρραξη είναι μη-διεθνής διότι αυτός θα ήταν ο χαρακτήρας αν λάμβανε χώρα εντός του A.
- (v) Σύρραξη μεταξύ του Κράτους X και της ένοπλης οργάνωσης X που έχει τη βάση της στο Κράτος B και σε άλλα Κράτη και λαμβάνει χώρα σε πολλά άλλα Κράτη (Γ και Δ). πρόκειται για την περίπτωση των τρομοκρατικών οργανώσεων [Αλ Κάϊντα, Ισλαμικό Κράτος].

Η άποψη της ICRC είναι ότι δεν υπάρχει ένας ενιαίος «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» αλλά μια σειρά μέτρων και επιχειρήσεων που αποσκοπούν στην πρόληψη και καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Αυτά τα μέτρα μπορεί να συνιστούν στις περιστάσεις ένοπλη σύρραξη.

«Αποδιεθνοποίηση»

- Διεθνείς συρράξεις που χάνουν αυτόν τον χαρακτήρα και μετατρέπονται σε μη-διεθνείς συρράξεις.
- Σύρραξη στο Αφγανιστάν μετά την ανατροπή των Ταλιμπάν το 2002.
- Σύρραξη στο Ιράκ (διεθνής από το 2003 έως το 2004) μετά το 2004 και σίγουρα μετά την αποχώρηση των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ το 2011.

Επιχειρήσεις ΟΗΕ

- Δράση ενόπλων δυνάμεων μετά από εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας:
1. Στρατιωτικές κυρώσεις του Κεφαλαίου VII Χάρτη ΗΕ: Διεθνής σύρραξη [π.χ. Ιράκ-Κουβέιτ 1991, Λιβύη 2011] [Συνασπισμοί Κρατών]
 2. Ειρηνευτικές επιχειρήσεις Πρώτης Γενεάς – Χρήση βίας μόνον για την ατομική άμυνα των μελών της επιχείρησης – δεν συμμετέχουν σε «ένοπλη σύρραξη» και προστατεύονται ως άμαχοι [SCSL: *Υπόθεση RUF (2009)*] ακόμη κι αν υπερασπίζονται την εντολή τους. Διαφορετική άποψη συνάγεται από ICC στην *Υπόθεση Bahar Idriss Abu Garda (Darfour)*
 3. «Δυναμικές» ειρηνευτικές επιχειρήσεις – Χρήση βίας κατ' εξουσιοδότηση του Κεφαλαίου VII για την εκτέλεση ορισμένων σκοπών της εντολής τους: Διεθνής εάν στρέφεται κατά των ενόπλων δυνάμεων του Κράτους – Μη-διεθνής εάν στρέφεται κατά ανταρτών.
 4. Δυνάμεις υπό την άμεση διοίκηση του ΟΗΕ υπόκεινται στο δίκαιο των ενόπλων συρράξεων [1999: Οδηγίες του ΓΓ των ΗΕ]